

Navnet som ga gatenavnet

„Gamlekonsulen” Gabriel Schanche Kielland var kongelig agent og ridder av Dannebrog

Agent Kiellandsgt. på Våland i Stavanger burde vel heller vært kalt Kongelig agent Kiellandsgt. eller Ridder Kiellandsgt. Da hadde man lettere penset tanken over på mannen bak gatenavnet, nemlig Gabriel Schanche Kielland som både var kongelig agent og ridder av Dannebrog og dessuten hadde mange andre fine titler å skilte med. Han ble i ganske ung alder den fremste mann i Stavanger, både i kraft av sin rikdom og sin dyktighet. Hans far Jacob Kielland gikk i kompaniskap med sønnen like før han døde, og han ble faktisk den første leder for handelshuset Jacob Kielland & Søn, dette foretagende som dominerte byen gjennom mange år.

Den unge Gabriel hadde slett ikke tenkt å gå handelsveien. Han hadde tvertom besluttet seg for å studere klassisk filologi. Men farens sviktende helbred gjorde hans hjelp i forretningen nødvendig og så ga han opp sin akademiske løpebane. — Påfallende er det at han ikke gikk inn i sin fars velrenommerte forretning som juniorsjef, men etablerte sin egen virksomhet, slik at han ble en direkte konkurrent til faren. Dette skulle man tro bunnet i uoverensstemmelser mellom far og sønn, men de gamle kilder gir ingen støtte for en slik antakelse. Det er mest sannsynlig at faren har vært enig i sønnens handlemåte å bygge opp sin selvstendige eksistens på samme måte som faren gjorde det da han som 24 år gammel

ble betegnet som en helstøpt og kraftig personlighet, som bar sine mange prøvelser med reist hode. Hans første kone, mor til Johanna Margaretha, døde da hun bare var 25 år gammel, og like etter at hun hadde fått sin datter nr. 2. Hun hette Maren Ellisabeth og ble gift med dikteren og presten Jens Zetlitz. — Hun døde bare 40 år gammel. Bulls andre kone døde da hun var 38 år gammel, og to sønner av 2. ekteskap druknet i 1786, 13 og 15 år gamle. Men i alle motgangene bevarte presten sin sjelesstyrke og fromme tro. Det ser ut som døtrene hadde arvet mye av hans sjelesstyrke og stille livsharmoni. Det kom vel med for Johanna Margaretha, for hennes mann var sikkert ikke så lett å leve sammen med, så rastløst aktiv og urolig som

Agent Kiellands gate ligger på Våland og går fra Kong Karls gate 30 sørover og oppover mot Vålandshaugen og ender i Biskop Njåls gate. Gaten ble døpt i 1882. På bildet ser vi gaten fra dens høyeste punkt, og det store bygget i enden av gaten er Frue Meieri. Kongelig agent Gabriel Schanche Kielland eide i sin tid også Våland.

Av Bernhard Lund

enn ham. Hennes far, prost Bull, blir betegnet som en helstøpt og kraftig personlighet, som bar sine mange prøvelser med reist hode. Hans første kone, mor til Johanna Margaretha, døde da hun bare var 25 år gammel, og like etter at hun hadde fått sin datter nr. 2. Hun hette Maren Ellisabeth og ble gift med dikteren og presten Jens Zetlitz. — Hun døde bare 40 år gammel. Bulls andre kone døde da hun var 38 år gammel, og to sønner av 2. ekteskap druknet i 1786, 13 og 15 år gamle. Men i alle motgangene bevarte presten sin sjelesstyrke og fromme tro. Det ser ut som døtrene hadde arvet mye av hans sjelesstyrke og stille livsharmoni. Det kom vel med for Johanna Margaretha, for hennes mann var sikkert ikke så lett å leve sammen med, så rastløst aktiv og urolig som

Gabriel Schanche Kielland.

Gabriels brud het Johanna Margaretha og var 6 år yngre

han var. Det falt da også mørke skygger over de første år av ekteskapet. Ved et uhell 8 måneder etter bryllupet fikk hun en

for tidlig nedkomst og barnet var dødfødt. Det andre barnet fikk en skade etter et fall og døde bare vel ett år gammelt. — Hun mistet enda et barn mens det var ganske spedt, i 1790, mens de andre fire barna, Axelliana f. 1786, Jens Bull, f. 1787, Jacob f. 1788 og Jonas Schanche f. 1791 overlevde sine foreldre. Fru Kielland var huslig og praktisk anlagt, var sterkt interessert i planting og hagedyrking, men var også en meget representativ vertinne ved husets store selskapslokale.

GABRIEL arvet selvsagt handelshusets betydelige innenlandske og utenlandske forretningsforbindelser og han arvet også vervet som britisk visekonsul. Men Gabriel var ikke den som hvilte på andres laurbær. Han var initiativrik og valgte sin egen kurs, dristig og sikker. Han var ikke eldre enn 24 år da han kjøpte et av de mest herskapelege hus i Stavanger, den smithske eiendom ved Torget. Auk-sjonsprisen var 1 699 rdl. —

finger med i alt det som ble foretatt i Stavanger.

Foruten at han skjøttet sine tillitsverv på en fremragende måte, utvidet han stadig sin forretning og kjøpte opp en masse eiendommer. På auksjonen etter faren kjøpte han alle de faste eiendommene i Sandviken og forsterret til farens løkker på Egenæs. Seinerne sikret han seg flere sjøhus, naust og bryggen på Kranen, og på auksjonen etter Birgitte Nyrop Petersen var Fyren (kone til en onkel) kjøpte han 6 løkker på Egenæs, begge »Hvidingsø-holmene» (Sølyst og Grasholmen) hennes gård på Holmen og sjøhuset på Plentingen. I 1797 satt han med 22 byeiendommer, og det var ikke slutt med det. Han kjøpte også Kongsgaard, og han var stor skipsreder.

Så — ved hundreårsskiftet satte han kronen på verket og bygde Ledaal, og det i en tid da mange andre av byens handelshus skalv i sine grunnvoller og gikk dundrende fallitt. Før til Gabriel hadde ført opp et tømret halvannet etasjes hus med en stor hage foran. Gabriel rev det huset og bygde det første og største private murhus i byen. Han hentet murmestere fra København, bygningsstein fra Nederland og Bornholm, jern og messing fra Skottland. Snekkerarbeidet gjorde Stavangermannen Niels Juel som var utdannet i Bergen og København. Husets arkitekt var ingeniøroffiser Friedrich Otto Scheel.

Huset står fremdeles slik som det ble bygget, og nå tilhører det Stavanger Museum, den kulturelle avdelingen. Det brukes som kongebolig, og Stavanger kommune får ved særlige anledninger etter søknad bruke det som representasjonslokale. Noen av de møbler som »gamlekonsulen» eide, står fremdeles på plass, og hele interiøret gir et pust fra hine glortverdige dager for handelshuset Jacob Kielland

(ca. 6 800 kroner), et ganske godt kjøp når en hører at bygningen hadde 16 rom, 3 krambuer, flere mindre rom, to-etasjes sjøhus med grunnmurt kjeller og brannsikert hvelv. Til eiendommen hørte store hager som Kielland fikk utvidet med en stripe ned til Bredevannet, hvor han ville holde ender og gjess til nytte og fornøyelse. — Gabriel hadde høsten 1786, altså før faren døde, tatt en båt tur til sine egne og farens forretningsforbindelser i København der han var i nesten 4 måneder. Reisen hjem gikk over Sverige og gjennom Oslo og byene langs kysten. Naturlig nok besøkte han mange av de mest kjente handelshus, han var flere ganger til middag hos James Collett, og på Bogstad hos Peder Anker.

DA HAN KOM hjem ble han utnevnt til kaptein for Borgervæpningen og i den egenskap ble han også tatt ut til å representere Stavanger ved kronprins Fredriks besøk i Kristiansand samme sommer. Han fikk blankofullmakt til å gjøre som han ville, og det forteller jo litt om den posisjon den 27-årige mannen allerede hadde skaffet seg.

Fra dette året stammer for øvrig det eneste portrettet som finnes av Gabriel. Det viser ham som en slank, smalskuldret ungdom med et forfint, noe blasert ansikt. — Det ble malt av H. C. F. Hosenfelder i Fredrikshald. Det stemmer ikke særlig godt overens med det bilde Alexander Kielland gir av »gamlekonsulen» i Skipper Worse. Dikteren skildrer ham som en høy, svær mann med sterkt krøllet hvitt hår og framstående underleppe. Best er det vel å måle hans habitus av de drakter man har bevart på Kunstindustrimuseet i Oslo. De viser at han må ha vært en middels høy mann. Med årene ble han nok fyldigere enn da han var 27, og det viser tydelig nok en silhuett av han fra 1813 i Borgervæpningens uniform.

FORFENGELIGHET, ærgjerrighet og paradelyst var framtrædende karaktertrekk hos ham, og han gjorde lite for å skjule dem. Han spilte på en utmerket måte rollen som byens første borger. Han var »som en Konge i Staden» skrev presten Alexandre Lange om ham. Men litt spott over hans forfenglighet og en del forargelse over de frie ideer han lanserte, hindret ikke hans fortsatte karriere. Vervet som engelsk konsul ble fulgt av stillingen som visekonsul for Preussen, Hamburg og Danmark. Fra 1810 var han også agent for den amerikanske visekonsul i Bergen. Han sto som stadskaptein til sin død, og var byens første forlikskommissær, et verv han hadde i 25 år, var medlem av fattigkommisjonen, av kommunale forsyningskomiteen, av den kommunale komite for låneinnretning av skattekommisjonen, av komiteen til utarbeidelse av nytt brannreglement for Stavanger. Han ble valgt til stortingsrepresentant i 1815-1816, men ble sjuk og måtte melde forfall. Han hadde faktisk en

Silhuett av Gabriel Schanche Kielland i borgervæpningens sjelesuniform. Klippet av F. L. Schmitz i Stavanger 1810.

& Søn. Det er vel verd et besøk. I en kort artikkel er det vanskelig å få fram alle de fortjener Gabriel Kielland gjorde sin by. Han var klar over at »adel forplikter», og han ofret en masse penger og tid for å ta seg av byens mange og forskjellige oppgaver. Han ivret for et norsk universitet, for bedre skoler, og fattigvesen, for veibygging og anskaffelse av bedre losløsbåter. Etter slaget på Københavns red, reorganiserte han Stavanger Borgervæpning. Han

grep direkte inn da en engelsk kaper var inne på havnen i Stavanger, og klarte med en frekk bloff å skremme kaperen ut igjen. Han ga beskjed om at det ville bli skutt på kaperen fra batteriet på Skansen, og kaperen kunne jo umulig tenke seg at man ikke eide ammunisjon til kanonene. Men det var det altså ikke, og så forduftet engelskmennene.

I DE FØLGENDE uår og ufredsår da engelske kryssere stengte hver havn og hindret tilførsler, sørget Gabriel Kielland for en effektiv kornforsyning til såvel byen som de nærmest liggende bygder. Da krigen brot ut i 1807, tok Gabriel initiativet til en ordnet matforsyning, samtidig som han på egen hånd rustet ut både en kanonjolle og en kanonslupp. — For sin innsats med kornforsyningen fikk han Kongens gullmedalje for edel dåd. Han ble og ridder av Dannebrog og ble kongelig agent med justisråds rang.

I kraft av sin rang og sin rikdom var Gabriel ganske naturlig den førende i byens selskapsliv som florerte trass i skiftende konjunkturer. Han var en av de ledende i Klubben og det ble holdt store baller i hans bygård og seinere på Ledaal, og festene varte gjerne til ut på formiddagen neste dag. Blant de mest trofaste gjestene var »gladens muntre sanger» presten Jens Zetlitz, Gabriels svoger. Men også i festens færende stund holdt Gabriel sitt hode kaldt. Han førte sitt store handelshus frelst gjennom alle brenninger og var en av landets rikeste menn. Christian Pram anslo hans formue til 2,25 tonner gull. En tonne gull var lik 100 000 spd., så »gamlekonsulen» var nok Stavangers første millionær. Det gikk litt tilbake i slutten av krigen og etter krigen, men da den kongelige agent døde i 1821, 61 år gammel, ble hans bo satt til 120 000 spd.